

THE LONESOME “CHOICE” OF THE SUPERVISED LOVE

Abstract: A woman who is paid for giving “love and sex” has got a colorful entourage of life “satellites” – souteneurs, agents, clients, tenors, her “fate colleagues”, but before the authorities, empowered to exercise control and supervision over the “love that is paid for” – she is “alone”. That was that in the past and is now the same. The control of the authorities nominally is diversified over all the participants in this phenomenon – “the prostitution”, but in practice it is focused on the women themselves, who offer “love that is paid for”. At one hand, they are makers of unmoral and illegal acts and the same time – victims of the trade with human flesh. What is the thing that drives them to the fate “choice” of “the most ancient occupation”? What are the social and personal factors, provoking such “choice”? Is it actually a free one and where are the limits of this freedom? Many questions and lot more answers. What is the true answer and whose is that truth?

Author information:

Ekatherina Keremidarska
Associate professor, PhD
Kyustendil museum, Kyustendil
✉ k_keremidarska@abv.bg
🌐 Bulgaria

Keywords:

paid love, prostitution, procuring, police supervision, double-face morality, free and non-free choice, social tolerance.

Jordanka Angelova

Assistant professor, PhD
In Department of Legal Sciences in Faculty of Law at
Varna Free University “Chernorizets Hrabar”
✉ yoan123@abv.bg
🌐 Bulgaria

Mladen Tonev

Associate professor, PhD
In Department of Computer Science and Economics
in International Economics and Administration
Faculty at Varna Free University
“Chernorizets Hrabar”
✉ mladen_tonev@abv.bg
🌐 Bulgaria

Въведение

Настоящото изложение няма претенциите на строго научно изследване. Проблематиката, която то третира – правото на избор на жените, предлагащи тялото си за пари и границите на надзора върху тях – е прекалено деликатна. По отношение на този тип проблеми Националният статистически институт не води никаква официална статистика. Не само тази институция е дезангажирана спрямо този род статистика, но и която и да е друга официална институция. Може би само в сводките на МВР може да се срещнат някакви данни, относно проблема. Обикновено те касаят случаите на побой, кражба, изнасилване или друго сериозно престъпление, в което са намесени проститутки, сутеньори или други лица, имащи отношение към търговията с човешка плът.

Малкото на брой неправителствени организации като „Анимус”, F. A. C. и др. подобни, които се опитват да мобилизират някакъв (макар и скромнен) обществен ресурс в борбата с трафика на хора едва ли имат средства и възможности за набиране и архивиране на някаква статистика на жертвите на трафик. Това, което те успяват да „засекат” в своите акции по спасяване на хора, попаднали в мрежата на сутеньори и търговци на плът е „капка в морето”. Дори и да се позовем на цялата информация, с която разполагат в централата на „Анимус” в София, то тя едва ли би имала представителен характер, като се отчетат мащабите на явлението „проституция” в национален и общоевропейски мащаб.

В една своя статия посветена на съдбата на българските момичета, проституиращи в страните от Централна и Западна Европа, известният наш журналист Мартин Карбовски призовава да се поклоним пред „труда” на тези български гражданки, защото те внасят в страната около 500 милиона евро средногодишно и от техните „доходи” се издържат голяма част от българските домакинства. Що се отнася до сумата 500 милиона евро, ние като автори, познаващи сравнително добре тази проблематика сме склонни да я приемем. Знаем, че в ресора на платената любов няма почивни дни. Като се вземе предвид, че среднодневно една проститутка в Холандия заработва между 300 и 500 евро, (а доходите в другите страни са близки до тези рамки), не е трудно да се досетим, че един сутеньор, контролиращ 10-15 момичета от „занаята” печели милиони на година.

Относително по-спорна е тезата на господин Карбовски, че хиляди български домакинства се издържат с тези средства. Възможно е да има и такива случаи. Според нас, обаче, това са (ако използваме известния израз на писателя Калин Донков) „частни случаи”. В по-голямата си част „заработките” на проститутките и у нас и в чужбина отиват в малък брой частни ръце на сутеньори и търговци на плът, както и у единични корумпирани представители на органите, които „контролират” и се „борят” с трафика на хора. Естествено е, и е логично, част от печалбите от проституцията (и то може би лъвския пай) да отиват неофициално в ръцете на политици, които осигуряват политически чадър и неофициална закрила на платената любов.

Предходната интродукция към темата е достатъчно красноречива относно това, че няма как да се ползваме от някакви официални данни и да представим едно прецизно научно изследване по проблема. Изложението, което сме подготвили се базира преди всичко на различни публикации в пресата и печата. В известна степен то се основава и на наш „експертен” опит, доколкото от години и тримата съавтори се занимаваме с тази проблематика. Досега акцентът в изследванията ни беше върху минали периоди с някои препратки към нашето съвремие. Сега не сме рамкирали „периода на изследване” за да можем да разсъждаваме и да оценяваме явлението „проституция” по принцип. Това обаче не изключва исторически ретроспекции и сравнения, които ще се опитаме да аргументираме с документи от архивите във Варна, Русе, Шумен и Кюстендил и от краеведческите отдели на библиотеките в Русе, Варна и Шумен.

1. Илюзията за житейския избор.

Проституцията е сложно и многоаспектно явление, свързано е с участието на широк кръг субекти – сутеньори, явочници, посредници, сводници, проститутки (при това не само жени, но и мъже, доколкото днес е силно развита и мъжката проституция, включително и у нас в Република България), контролни и надзорни органи, лица, осигуряващи политическа опекa на търговията с човешка плът. Тя е комплицирано явление и като проява на един двойствен обществен морал: на реална толерантност и търпимост към явлението „проституция” от една страна и на показна, фалшива нетърпимост и осъдителност към същото това явление от друга страна. Става дума за „позицията” на едни и същи хора, но в различните им статусни роли – в

единия случай в качеството им на „самци“ или „самки“, а в другия случай на примерни и благочестиви съпрузи и съпруги или хора с добро обществено положение.

Автори като Пиер Паоло Пазолини в своите романи, както и режисьорите Пиер Бонюел и Педро Алмодовар в своите филми иронизират с фино чувство на сарказъм и пародия този двойствен морал. Героинята на Бонюел във филма му „Дневна красавица“ (с Катрин Денъв в главната роля) много добре представя проституцията като „тръпката“, като необходимата доза адреналин на скучаещата домакиня. Това е обаче „частен случай“, пикантната страна на „дискретния чар на бурзоазията“, ако използваме още един израз на Бонюел.

В масовия случай явлението далеч не е толкова рядко и ексцентрично. В масовия случай то е прозаично, гротескно и дори брутално, що се отнася до отношенията между „действащите лица“. Именно тези „отношения“ ще бъдат във фокуса на настоящото изложение.

В принципен план от много аспекти на явлението ние сме насочили „прожектора“ на нашето внимание към възможността на „действащите лица“ за избор. По принцип изборът предполага наличие най-малко на две алтернативни възможности. Логически следва въпросът дали всички субекти, които са въввлечени в търгорията с човешка плът имат алтернатива. Със сигурност можем да кажем, че една голяма част от тези хора имат алтернатива, но каква е тя? Нека поразсъждаваме. За сутеньора алтернативата е нискоквалифицирана и нискозаплатена работа в агросектора или сектора на комунално-битовите услуги – чистотата, паркове и градини, строеж и поддръжка на пътища и др. подобни. Това означава 8-10 часа тежък физически труд, нищожна надница, пенсионно осигуряване, което едва ли би имало смисъл при средната продължителност на живота у нас (имаме предвид реалната, а не официалната, която е завишена поне с 10-на години и при двата пола). За представителите на ромския етнос и тази алтернатива е трудно постижима. Най-често тях ги очаква дългогодишна принудителна безработица, инцидентно наемане за някаква „черна“ работа и случайни доходи от криминални деяния – кражби, обири, измами (при които вероятността да се попадне в затвора е много голяма, а изгодата моментна и твърди малка, защото прекупвачите на крадени вещи не са щедри, а и неформалните лидери на престъпните кланове взимат немалък дял от „придобитото“ за да осигурят „закрила“).

Изборът на един младеж със скромен произход, без образование, но с амбиции за бързо забогатяване на сутеньорския бизнес е съвсем естествен и едва ли не предопределен в среда, където ценностната система е деформирана. При условие, че с труд, старание и постоянство човек по-често си докарва болести и неприятности, отколкото почести и богатство, а напротив престъпността е безнаказана и не само това, но и богатее и дори създава свое лоби във властта, е трудно да очакваме, че младите хора ще се ориентират към труд и благочестие. Доколкото това се случва се дължи на скромните останки от някакъв патриархален морал, съхранил се тук и там, предимно в някои по-малки градчета и в някои обществени групи дори и в големите градове. Това са малки професионални или съсловни общности по слабо поразени от „комерсализацията“ на обществените нрави. По инерция наричаме скромните останки от патриархалния морал „добро възпитание“. В принципен план то наистина е добро. Дали е добро обаче за индивида, който се изправя сам срещу организираната престъпност, това е спорен въпрос. Разбира се, ние не искаме да отричаме принципите на доброто възпитание. Напротив, ние сме привърженици на възпитанието на младите хора в добродетелите на големите религии в света – християнството, исляма, будизма. Каква е драмата обаче на добродетелния и възпитан човек, когато той попадне сред една безкомпромисна, безмилостна и насилническа среда? Той също се изправя пред избор – или да бъде унищожен от тази среда в морален и физически смисъл или да „скъса“ с доброто възпитание и да приеме като норма „законите на джунглата“. Тази дилема е изходна при избора на главния герой в популярния руски сериал „Бригада“. Поставен в безизходица той се превръща

от обикновен младеж със скромен произход, (израсъл само с майка си, без баща) в главатар на рекетърска банда и в впоследствие в „почетен” бизнесмен.

Ето една елементарна задача от теория на вероятностите – каква е вероятността на един младеж, израсъл в силно маргинализирана среда, (с безработна майка, с баща, който пропива и проиграва на хазарт малкото пари, които успява да изкара) да успее да надмogne маргиналната философия за живота на своите родители и да стане добродетелен, съвестен труженик, работещ ежедневно по 8-10 часа в някоя фирма или институция? Младеж, който дори не е имал собствен велосипед, да не говорим за нещо повече. Младеж, който цял живот е слушал само караници и спорове за пари, и на когото му е внушено, че парите са мярка за всички неща на този свят. Каква е вероятността той да се старее да учи, да получи добро образование, да придобие висока квалификация и да се труди упорито; да се старее с честен труд да спести пари и да устрои живота си, що се отнася до основните материални потребности от дом, обзавеждане и някакъв макар и скромн бит?

Нека си признаем – тази вероятност силно клони към нула. Не че няма такива младежи. Напротив, вероятно такива младежи у нас не са един и двама. Като цяло обаче повечето млади хора са повлияни или от семейна или от обществена среда не особено позитивно. Сблъсъкът между идеали и действителност много често изважда младите хора от равновесие. Днес никой млад човек не си прави илюзията, че може с честен труд да си реши основните житейски проблеми. Едно средно голямо жилище в големите градове, които са най-привлекателни за живот за млади и житейски активни хора е около 80-90 000 евро. Това са 160 000 – 180 000 лева. При 240 лв. минимална заплата това прави между 670 и 750 такива заплати. Разделени на 12 месеца това са между 55 и 62 години спестяване, при условие, че човек е в състояние да спестява по една минимална сегашна заплата на месец. Това са непостижими цифри като години (срокове) и като величина и темп на спестяване. Чудно ли е тогава, че много млади хора се опитват за избягат от действителността?

Формите на „бягство от действителността” са многообразни. Най-често обаче това бягство води до различни форми на зависимост – никотинова, алкохолна, наркотична, Интернет-зависимост и др. подобни. Повечето форми на зависимост изискват пари. Нуждата от пари води до най-различни „лесни” начини за изкарване на тези пари. Суеньорството и проституцията са част от тези „лесни” начини за печелене на пари.

И така да се върнем на нашия въображаем младеж. Каква е вероятността той да е роден в безпроблемно семейство? Твърде малка. Днес процентът на „нормалните” нуклеарни семейства с двама родители и две и повече деца все по-интензивно намалява. Все по-често се срещат семейства с един родител (най-често самотна майка), рекомбинирани семейства с доведени, заварени и природени деца. Нерядко младите хора са израстнали в детски дом, т.е. без родители, без семейна среда. В домовете в страната в момента има около 10 -12 000 деца и младежи. Това означава, че около хиляда деца са оставяни в домовете всяка година. При около 75-76 000 раждания на година това означава, че около 1,5 -2 % от всички новородени в Република България биват оставяни на отглеждане в институции, а не растат в своето или в приемно семейство.

Ерозията на социалния капитал в България не се ограничава само до разпада на класическото нуклеарно семейство и замяната му от псевдосемейна среда. Тя е много по мащабна и довежда до това, че всеки един индивид се оказва сам и изолиран срещу силите на организираната и на неорганизираната престъпност.

Държавата по принцип трябва да пази живота и имота на гражданите. В много страни обаче, (за жалост и у нас) това е повече фикция, околкото правна реалност. Не може да се каже, че държавата е абдикирала от тези си функции и задължения, но безспорен факт е, че санкциите по отношение на посегателствата спрямо живота и имота на много от българските граждани се

определят абсолютно субективно. Много видимо хората виждат, че „за милион няма закон, за кокошка няма прошка”. Тази специфика на българското правосъдие е обект на критика от евросъюзните ни партньори, но това не променя реалностите у нас, дори и в условията на еврочленство. Явно е, че в случая става дума за много силни интереси на политическата класа от запазване на статуквото. Това преведено на по-разбираем език означава, че в близко бъдеще няма шансове социалния капитал да бъде реанимиран, няма шансове българското гражданско общество да се състои и няма шансове да се промени политическата система и кономическата среда в страната.

Казано с други думи разривът между нравствени идеали и мафиотизирана действителност още дълги години ще изправят нашите младежи пред избор между трудния път на честния труженик и пътя на лесното забогатяване за чужда сметка. Ето защо „армията” от наркодильри и наркопласъори никога не изпитва недостиг на „кадри”, същото се отнася и за младежите избрали сутеньорството или мъжката проституция за свои „бизнес”. В много от случаите хората от „контингентна” на правоохранителните органи комбинират „бизнес-заниманията” си – наркопласъорството и сутеньорството вървят ръка за ръка. В един филм на Нова телевизия за мъжката проституция в България бе „показан” мъж, който съчетаваше работата си като мъжка проститутка със сводничество. Ако за заниманията си като мъжка проститутка, той е трудно „уловим” от закона, то за скланяне към проституция има достатъчно нормативни текстове в нашия Наказателен кодекс, по които той може да бъде подведен под отговорност. Въпросният господин, показан във филма е на свобода, защото едва ли има жена, която да се оплаче, че е платила на „мъж на повикване”, а той я е агитирал да „изкара някой лев по лесния начин”.

2. Типови портрети на сутеньори и проститутки – параметри на нравствения и житейски избор. Кой избира да стане съответно сутеньор или проститутка?

В дискусиите, които е имало помежду ни като съавтори е възниквал въпросът как при силно маргинализираната среда у нас и при крещящото имотно и доходово неравенство все пак по-голямата част от младите хора успяват да се опазят от покварата и не попадат трайно в множеството на кримиконтингента? Нямаме точен отговор на този въпрос, но във филма на Нова телевизия за мъжката проституция у нас авторите обръщат внимание на една много специфична особеност на сутеньорите, които пласират и мъжки проститутки и жени и момичета – това че те са изключително брутални и безскрупулни.

Тези качества едва ли се възпитават в семейна среда. Едва ли има майка, която да внушава на сина си или дъщеря си жестокост, бруталност, арогантност и безцеремонност. Това са култивации на външната, уличната, микрообщностната среда. Такава среда се създава трудно в нормални условия, т.е. при наличие на ред, законност и справедливост в една страна и в едно общество. Там където обаче ред, законност и справедливост липсват или са относително дефицитни (какъвто е случаят с България през последните пет-шест десетилетия) бруталността, насилието, наглостта, безпардонността постепенно взимат връх и започват да се превръщат в своего рода обществена норма.

Ако се опитаме да направим социален портрет на българския сутеньор в повечето случаи той:

- произхожда от проблемно семейство или няма такава;
- е силно комерсиализиран като ценностна система;
- е с неособено добро образование;
- е с липса на професионална квалификация или с много ниска такава;
- има нисък социален статус;

- не уважава и не зачита официалните закони. Признава само едно право – „правото на по-силния”.

Що се отнася до психологическия потрет на сутеньора той е по-трудно прогнозируем, но няколко основни елемента непременно присъстват в този „портрет”:

- безпардонност;
- арогантност;
- наглост;
- бруталност;
- незачитане на човешкото достойнство.

Кое е това, което привлича хората (независимо дали са млади или стари и независимо от пола и сексуалната ориентация) към сутеньорството? Безспорно това са лесно спечелените на чужд гръб пари. Даже не толкова самите пари, а възможностите и властта, която дават парите. Те позволяват висок стандарт на живот – скъпи коли, луксозни заведения, екзотични преживявания. Парите позволяват и още по-големи беззакония, защото с тях се получава необходимата за сутеньорството и проституцията политическа закрила, срещу „съответното заплащане”.

Хората, които не могат да устоят на съблазънта на парите и властта, която тези пари дават, лесно правят своя избор. В много отношения алтернативата пред младите момичета е аналогична на тази пред младежите. Или 10-12 часа да превиват гръб на шевната машина или да ният тютюн или да работят на полето или „лесния” занаят, който само името му е лесен.

Още по времето „перестройката” в някогашния Съветски съюз в хумористичното съветско печатно издание „Крокодил” бяха напечатали една статия с доста сериозно съдържание и с анализ на проблем, много по-стар не само от съветската власт, но и от самата идея за властта – проблема за проституцията. Там наред с опита да се класифицират и типологизират представителките на древната професия бяха поместени и кратки интервюта с някои московски проститутки. В разказа на една от тях много отчетливо се набиваше в очи алтернативата на нейния избор. Нейната версия бе приблизително следната: Младата жена казва, че е трябвало да избира да бъде или тъкачка или шивачка в една от многобройните московски фабрики и да работи по 8 часа всеки ден в продължение на 35-40 години до пенсия. Да съчетава работата с домакинството и с отглеждането на деца и да слугува на съпруга си по силата на патриархалните нрави и традиции. Пред това „очарователно бъдеще” тя избира да стане проститутка, независимо, че в йерархията тя ще бъде във върхова форма и най-гърсена не повече от 2-3, максимум 5-6 години (между 18 и 21-22 години), след което я очаква нелеката съдба на „гарова проститутка”. Накрая, когато конкуренцията я „отвее” от гаровия перон, завършващият етап в кариерата на проститутка е - „магистрална проститутка”. Магистралните проститутки рядко доживяват дълбока старост. В повечето случаи ги намират захвърлени в някоя крайпътна канавка, без документи, без свидетели, безименни, безпаметни, безвременни.

На въпроса на журналиста защо след като знае, какво я очаква на старини, съответната млада жена е избрала проституцията като занятие, тя казва, вярно е, че бъдещето е мрачно и нерадостно, но сега докато е млада тя печели добре, облича се добре, среща се с интересни хора (главно западни бизнесмени, които посещават съветската столица по бизнес-дела), т.е. все неща, които никога не би си позволила с 80 рубли заплата, с деца и съпруг.

Истината е, че върху изборът ѝ повлияват нейни приятелки, които вече са били в ”занаята” и я уговарят да „продаде” девствеността си за сумата от 800 рубли и чифт диамантени обеци на някакъв старец, за която „продажба” те ѝ сводничат.

В случая е налице комбинация между обществени условия (разрив между идеали, нагласи и действителност) и микрообръжаваща среда (формираща определен тип ценностна система).

Накратко за да се реализира подобен избор е необходим комплекс от условия. Само лошата семейна среда може да се окаже *необходимото*, но не и *достатъчно условие* за подобен избор. Лошата микросреда от приятели, приятелки, колеги, колежки съученички и т.н. **много по-силно влияе** върху подобен избор. Когато едно момиче се движи в недобра среда, вероятността да направи аналогичен избор е много по-голяма, отколкото ако само произхожда от проблемно семейство.

В романа на Максим Горки „Тримата” главният герой прави нещо почти невъзможно – запазва връзките си с маргинализираната среда, от която произлиза (с приятеля си поет и пияница и приятелката си проститутка), и същевременно - успява да се издигне статусно, като влиза в еснафските среди на дребната и средна буржоазия. Това „издигане” обаче е и неговото голямо разочарование, защото разбира, че не статуса, а душевността е тази, която определя нравствеността на човека.

Позитивното е това, че ако момиче от добро семейство „кривне от правия път”, то при внимателно отношение и помощ от близки и от институциите има голяма вероятност въпросното момиче да изостави проституцията и да се върне към някакъв относително по-добродетелен и социално поносим начин на живот. Когато обаче едно „пропаднало” момиче няма семейство, или когато живота в семейството е бил труден, да не кажем непоносим, подобна вероятност - такова момиче да изостави занаята на проститутка – е много малка.

В едно от някогашните тоталитарни издания по въпросите на брака и семейството – „Мъжът и жената интимно” бяха публикувани интересни данни от една средношколска анкета, проведена в столицата на една от прибалтийските съветски републики. Анкетата е свързана с професионалното ориентиране и професионалния избор на младежите. Интересното е, че на въпроса каква професия биха избрали за в бъдеще преобладаващия брой девойки посочват като избор „валутна проститутка”, а младежите в преобладаващата си част желаят да станат „бармани”. Това показва, че в нравствен план много от младежите в бившия Съветски съюз са били ценностно деформирани и причините за подобна деформация далеч не са продукт на новите „демократични” времена, а имат далеч по-стари корени в общото ни тоталитарно минало.

Тоталитарните деформации на ценностната система у младите хора излязоха наяве и у нас. „Чревените паспорти” интернационализираха явлението проституция и почти едновременно с началото на демократичните промени у нас способстваха за „износа” на млада плът от България към Централна и Западна Европа. Магистралата свързваща Прага със съседна Германия се превърна в работно място на десетки и стотици млади българки. Това бяха жени и момичета израстнали и „възпитани” в „тоталитарна България”. Те нямаха никакво отношение към демокрацията, освен че се възползваха от демократичните права и свободи, за да упражняват по-безпроблемно и по-безнаказано най-древната професия на земята. И така ако по подобие на портрета на сутеньора се опитаме да направим някакъв типологичен портрет на проститутката, той би бил приблизителен, но все пак би дал някаква основа за по-нататъшен анализ и обобщения. Като социална характеристика портретът на проститутката най-вероятно ще има известно припокриване със социалния портрет на сутеньора. Проститутките у нас най-често се вписват в следния набор от характеристики:

- липса на семейство или проблемно такова (нерядко става дума за насилие в семейството, най-вече от страна на бащата и по рядко от страна на майката), често самите проститутки са самотни майки;
- деформация на ценностната система;
- нисък социален статус (това се отнася до масовата проституция, при елитната проституция, напротив статусът обикновено е висок);

- ниско образование (това също се отнася до масовата проституция), не са рядкост и не са изключение и образованите жени, включително и такива с висше образование;

- социална и политическа индиферентност;
- преаранжирани ценности.

В психологически план проститутката се различава значително от сутеньора, доколкото в класическия случай, тя е негова „жертва” и „робиня”. Независимо от това налице са и някои общи психологически черти:

- безпардонност;
- наглост;
- арогантност;

Това, което в психологически план отличава проститутката от сутеньора е нейната:

- манипулируемост;
- боязън;
- страха ѝ от насилие;
- липса на достойнство;
- притъпена емоционалност;
- скандализиране на обществото;
- склонност към измама.

Като етническа характеристика е трудно да се определи кой етнос доминира? Повечето жени и момичета, които се срещат по магистралите са предимно от ромски или смесен произход. Като цяло обаче, (ако явлението проституция се разглежда по комплексно), представителките на българския етнос определено доминират. Не малко гражданки на бившия Съветски съюз - рускини, украинки, молдованки и др. проституират у нас, легитимирайки се като модни дизайнерки или като танцьорки, манекенки и модели, но най-често за тях България е транзитна зона при прехода им към страни като Турция, Гърция, Италия и др.

Къде в какво семейство биха възпитали такова момиче? Едва ли има родители, които съзнателно биха насочили дъщеря си към подобен „занаят”? Разбира се, животът е много по-„шарен” от нашите представи и сигурно е имало и ще има и такива случаи, когато „занаята” се предава от майка на дъщеря и от баба на внучка (има не малко филми и книги с подобни сюжети), но като цяло подобни случаи все още слава богу са прецеденти. Това означава, **че ролята на микросредата (улицата, службата, приятелския кръг, съучениците или състудентите) е решаваща**. Ако проблемното, трудното семейство е *необходимото условие* за подобен избор – избора на съдбата на проститутка - то микросредата е най-често *достатъчното условие* на този избор, а ерозиралата обществена среда и упадък на ценностите са *катализаторът* на същия този избор.

Има още една особеност на избора, който правят и сутеньори и проститутки и въобще хората, които са въввлечени в мрежата на търговците на плът. Тази особеност се състои в това, че този избор е „самотен”. Това е труден избор за хората с морал и много лесен за неморалните и нравствено ерозирани в духовен план люде. Независимо от трудността или леснината на избора, той винаги е „самотен”, не за друго а защото няма свестен родител, който би насочил детето си към такъв тип деяния, както и няма безкористни приятели, които биха дали съвет и насока на младеж или девойка да се захванат съответно със занаята на сутеньор или проститутка. Нерядко „изборът” е принудителен, свързан с насилие и страх, със шантаж и изнудване. Но при каквито и чрезвичайни обстоятелства да е направен този избор, той си остава едно самотно вътрешно решение на съответния индивид и при всички случаи предполага елемент на оценка, както на момента, така и на обстоятелствата въобще. И тук може би е уместно да перефразираме известната теза, че „когато фактите говорят и боговете мълчат” в простата истина, че „често

обстоятелствата налагат по-силните от теб (с власт, с пари и с груба сила) с живота ти да разполагат”.

3. Свобода и „принуда” при избора.

И така изборът на начина на препитание, занятие и съществуване (сутеньорство или проституция) е направен. Свободен ли е той или не?

И тримата съавтори споделяме мнението, че **не може да се даде еднозначен отговор**. Има ситуации, когато просто някои индивиди *нямат избор*. Нека си припомним думите на една от героините на филма „Мемоарите на една гейша” – „Гейшата не става гейша, защото е избрала това, а защото тя няма друг избор.” За някои хора житейската ситуация е безалтернативна.

Нас ни интересува другата възможност – тази с алтернативата. Тук за едни от жените и мъжете избрали проституцията изборът определено е свободен. За друга част обаче той е принудителен. Като съавтори ние споделяме мнението, че принудителния „избор” е по-често срещания, по-масовия при момичетата-проститутки. При мъжете проститутки принудителния „избор” е по-рядко срещан, поради особеността на мъжката анатомия. При мъжете изборът да упражняват професията на мъжка проститутка е в повечето случаи свободен. Обратно, изповедите на момичета успели да се изкубнат от лапите на мафията, опекунстваща и организираща търговията с човешка плът, избилстват от разкази и описания на насилие, побой и изнасилвания от страна на трафиканти, сутеньори, посредници и техни помагачи.

В една кратка публикация във в. „Стандарт” от 28.01.2009 г. озаглавена „Сутеньор заля с киселина проститутка”¹ е описана ситуация при която 38 годишният сутеньор Емил Иванов напада плевенчанката Габриела Крумова на 21 години и я залива с киселина и я наръгва с нож на 24.01.2009 г. в с. Първомай, община Петрич. Заливането с киселина и наръгването на Г. Крумова от страна на Е. Иванов са с цел да бъде заставена да проституира за него. В случая младата плевенчанка се е съпротивлявала, но въпросния сутеньор прилага съответната наказателна мярка.

Ако се направи един щателен преглед на подобен род публикации много лесно ще се оформи тезата, че повечето момичета, попаднали в мрежите на сводници и сутеньори са принуждавани насила да проституират. Накратко, техният избор е със сигурност „несвободен”. При елитната проституция изборът е предимно свободен, но в чисто морален план. Що се отнася до обстоятелства, тази свобода на избора е относителна. Елитните проститутки не винаги са такива по призвание. Някои от тях също са „жертва” на средата, системата, двойствения морал и невъзможността да се справят с трудностите в живота по друг начин, освен по „лесния”.

Що се отнася до мъжката проституция там също преобладава свободния избор, поради спецификата на мъжката анатомия (мъжът не винаги е в състояние да реализира пълноценен полов контакт с жена или мъж, в качеството си на активна страна в сексуалния акт). Това обаче не изключва и известна „принуда”. Тя не е толкова силова (макар че в някои случаи и това не бива да се изключва) колкото принудата на обстоятелствата – липса на професия, на квалификация, на добро образование, на перспектива, липса на пари за решаване на някакъв животозастрашаващ проблем и др. подобни.

В резюме: в масовия случай изборът на проститутките е несвободен, принудителен, насилствен. Изключенията само потвърждават правилото.

Що се отнася до обществените аспекти на „свободата и несвободата на избора” там нещата са безалтернативни. Почти при 100 % от приституиращите жени и мъже обстоятелствата

¹ Горанов, Е. Сутеньор заля с киселина проститутка. - //в. „Стандарт”, 28.01.2009 г., с.6.

(и най-вече силно маргинализираната им среда) обуславят един безспорен „принудителен” избор на този начин на получаване на доходи и на съществуване.

4. Надзорът над платената любов – ретроспекции и експликации.

Непосредствено след Освобождението на България през 1878 г., проблемът с проституцията не е актуален. Младата българска държава има да решава толкова много задачи по устройството на нововъзникналото княжество, че въпросът за нравствеността на поданиците на младия български княз остава на много заден план.

Дълго време в обществото битува мнението, че проституцията е „чуждо” явление в българската действителност. Причина за такова разбиране на нещата е факта, че повечето проститутки в следосвобожденска България са чужденки – австрийки (немкини), французойки, сръбкини, румънки (влашкини) и др. Този превес на чужденките сред регистрираните проститутки се запазва почти до края на XIX век. Както посочва един от изследователите на проблема „в 1895/96 година от 650 проституиращи жени в София 447 са чужденки”².

Не така стоят нещата обаче при „тайната проституция”, която има различни подтипове – инцидентна, временна, градска (практикувана от селянките, когато са „по работа” в града), служебна и дори „традиционна” ако се позовем на практикуваната в русенско и разградско проституция в т.нар. „турски одаи”. Тази проституция е определено българска като етническа принадлежност на практикуващите я, като разбира се не се изключват и другите етноси, живеещи в княжеството – турци, евреи, власи и пр.

Сблъсквайки се с проблемите, пораждани от явлението проституция – венерически болести, ерозия на нравите, двойствен морал, печалбарство, корупция различни хора – политици, общественици, администратори, полицейски чиновници лансират по различни поводи идеята за по-действен контрол върху проституцията и стремеж тя да бъде „изкарана на светло” и да бъде легализирана.

Идеята да се пребори тайната проституция се е схващала като важна част от контрола и обществения надзор върху явлението проституция в следосвобожденска България.

В началото на XX век идеята за контрол и надзор над платената любов е била достатъчно узряла, за да започне да се институционализира. В отчета по изпълнението на годишния бюджет на община Шумен за 1906 г. в параграф 3, точка 5 в е отбелязано „През идущата 1907 год. се създава новата длъжност на надзирател на проституцията”³ като се изброяват и причините за създаване на тази длъжност. На първо място се посочват 22-та нови случая на заболяване от сифилис. В аргументацията на длъжността „надзирател на проституцията” се обръща внимание на неефективността на административния надзор до момента. В текста се казва, че „сравнително малкото количество на тайни проститутки, подложени на медицинско преглеждане и при голямото разпространение на проституцията в града се дължи най-главно на недоброто откриване на проституцията, поверено изключително на административните власти”⁴. В този ред на мисли се посочва по отношение на тайната проституция, че „църът на това зло се състои главно в нагърбването на общинската власт с издирването и откриването на всички тайни проститутки”⁵.

За разлика от шуменските общинари търновските администратори, оторизирани да надзират и регистрират проституцията в търновското окръжие не са така оптимистично настроени, относно преборването на тайната проституция. В „Изложение на състоянието на

² Поппетров, Н. Търговията с девизи с цел разврат. - // сп. „Общество и право”, № 9, 1992, с. 23-25, с.24.

³ Държавен архив – Шумен, фонд 96, оп. 2, а.е.35., с. 104.

⁴ Пак там., с. 105.

⁵ Пак там., с. 105.

Търновското окръжие през 1908-1909 г.”, отпечатано в печатницата на „Братя Касабови”, гр. В. Търново, 1909 г. на страница 60 се отбелязва „Тайната проституция се среща *навсякъде*, но в ограничен размер, обаче **тя не може да се подложи на никакъв контрол** (курсивът наш). Мерките против това зло не могат да бъдат ефикасни . За ограничението ѝ трябва да се устрои деятелна полиция за опазване на нравите във от поучаване населението за опасностите от проституцията.”

Последният ред от приведения цитат показва още една административна мярка за обществен контрол върху явлението „проституция”, а именно **поучаване на населението за опасностите от това явление**. Тази мярка, обаче, по оценка на докладчика, подготвил изложението е определено неефективна и палиативна. По тази причина справянето с тайната проституция изисква както специален закон, така и съответна полицейска структура (деятелна полиция, както отбелязва авторът).

Ето какво четем в Протокол № 61 от 30 декември 1907 година на Шуменския градски общински съвет: „създадената длъжност на надзирател на проституцията, както се каза и в доклада е тоже от първа необходимост, защото от ежегодните ведомости на явившите се болни в градските амбулатории, както и в доклада на г. лекаря показват, че доста се увеличава числото на заболелите от венерически болести и начинът на разпространението им, а пък поддържането на средства за намаляване на разпространението на тези болести не може да не е една от първите грижи на общината.”⁶

Русенските администратори, оторизирани за регистрация и контрол на проституцията също отбелязват, че явната проституция е поставена под лекарски контрол и наблюдение, но сериозният проблем е „тайната проституция”. В едно по-старо изложение за състоянието н Русенски окръг от 1901-1902 г. се казва: „Тайната проституция в Русе е развита в най-висока степен. По преследването ѝ има изработен Правилник, който е утвърден от Върховния медицински съвет, обаче той не може да се приложи в изпълнение по немане на достатъчно число санитарни пристави.”⁷

На страница 122 в същото изложение за околия Кемагларъ се отбелязва, че „тайната проституция, ако и да е развита то е в твърде незначителни размери и само по турските одаи”⁸. Този израз подсказва, че в малките населени места, където анонимността не е така гарантирана като в големия Русчук, тайната проституция по-трудно се практикува, но все пак я има. Там **обществото е естествения традиционен „надзорник”** или „супервайзор”, ако използваме по-модерната дума и тази му функция много по-ефективно ограничава явлението, отколкото целия набор от институции, които се „борят” с проституцията.

За Разград също се отбелязва, че „тайната проституция в Разград е доста разпространена. Също забелязва се подобно нещо и между турското население в селата. Причината на това се крие най-много в беднотията и ламтежа за по-охолен живот”⁹. Ето една оценка още от началото на ХХ век, която подкрепя някои от нашите тези относно избора на проституцията като занятие и начин на живот, а именно стремежа към лек и охолен живот без трудности и без почтен труд.

Само 16 години след назначаването на „назирател на проституцията” към общината в Шумен, шуменския кмет предлага да се закрие публичния дом в града. В Протоколната книга четем решение за закриване на публичния дом от 2-ри XI 1923 г. Кмета като предлага

⁶ Пак там., с. 201.

⁷ „Изложение на състоянието на Русенски окръг през 1901-1902 г.”, отпечатано в Русе, печатница на М.Х. Костов, 1902 г., с. 117.

⁸ Пак там, с. 122.

⁹ „Изложение за русенския окръжен управител М. Юруков – Състояние на Русенски окръг – 1906-1907 г.”, отпечатано в Русе, печатница на Ст. Ив. Роглевъ, 1902 г., с. 60.

закриването на въпросната „институция” пояснява, че „там стават често скандали, свирено е с латерна до два часа след полунощ и са се разигравали всякакви оргии и мръсотии.”¹⁰ По нататък в Протокола на съответното заседание на общинския съвет в Шумен се отбелязва, че „той (кметът) мисли, че при съществуването на публичен дом тайната проституция ще съществува, както и съществува в града ни и ако слага въпроса за закриване на публичния дом прави го не по причини социални, а по причини морални.”¹¹

Въпросното предложение за закриване на публичния дом е негласна форма на признание на невъзможността на властите да се справят с **тайната проституция, която е истинският обществен здравен и морален проблем.**

Нещо повече, вместо контрол и ограничаване от страна на правоохранителните органи в Царство България, проституцията нерядко се ползва с протекцията на същите тези органи.

Вестник „Шуменски вести” от 1926 г. помества информация за корупция в полицията и за подмяна на полицейския надзор и контрол над проститутцията с полицейска закрила и опека: „Сега обаче се узнава, че някои органи на полицията вместо да се проникнат от добрите намерения на хигиенния съвет (още една контролна институция) и се поставят в услуга на общественото здраве, не само са оставили след закриването на публичния дом да виреят по тъмни кътове на града всевъзможни вертепи и своднически къщи, ами са взели дори някои от тях под свое покровителство срещу определени суми.”¹² По нанатък в дописката става ясно, че подобна корупция в полицията не е новост, а доста стара практика: „Знаехме, че само в дружбашко време полицаи, та че и околийски началници бяха ортаци със съдържателите на подобни вертепи, от които редовно са получавали месечно възнаграждение. На тези срамни порядки трябваше да се тури край.”¹³

През 20-те и 30-те години част от полицаите „поемат” сутеньорския занаят, който явно е бил доста доходен, както и днес. През този период сравнително малък брой проститутки плащат патент за упражняване на най-древната професия. Повечето упражняват „лекая занаят” под закрилата на сводници и сутеньори. „Най-доходоносен е бил занаятът за полицаите-сутеньори, като Величко Геров, запасен капитан от София и пристав в полицията, който „предлагал няколко жени с леко поведение и една циганка.”¹⁴

Друг, сводник който сътрудничи на полицията като таен агент е Захари Ангелов от Велико Търново, собственик на хотел „Лондон”. „Неговите проститутки разнасят венерически болести, по улицата пред хотела се търкалят презервативи пълни със сперма, а децата ги лапат и надуват, защото ги мислят за балончета.”¹⁵

Казано накратко, корупцията в полицията и подмяната на обществените ѝ функции далеч не е ново явление, а има прастари корени като самата институция. При все това полицейският надзор и по-късно милиционерския контрол и санкции по отношение на проституцията и сутеньорството са надзорните практики, които имат **най-сериозен принос** за известно ограничаване и алокализиране на тези явления. Това, което може да им се вмени в слабост, като надзорни и контролни институции е, че нямат добри практики по отношение на превенцията на явленията проституция и съпътстващите я дейности. Накратко, и в миналото и сега полицията е институция, която реагира апостериори на този род явления. Превенцията е ограничена до семейството, обществеността и неправителствените организации.

¹⁰ Държавен архив Шумен, Фонд 34 К, опис 1, архивна единица 18, с. 1.15.

¹¹ Пак там, с. 1.16.

¹² В-к „Шуменски вести”, бр. 41, 9 юни 1926 г., с.2.

¹³ В-к „Шуменски вести”, бр. 41, 9 юни 1926 г., с.2.

¹⁴ Станкова, М. Из потайностите на престъпленията. - // сп. „Съвременник”, бр. 3, 2003, с. 451.

¹⁵ Пак там, с. 451.

Заклучение.

В заключение може да се обобщи, че при житейския избор дали да се захванат със сутенорство или проституция младите хора са повлияни от цял комплекс фактори, които можем да определим като *детерминанти* на този специфичен избор. Това са съответно:

- **семейната среда;**
- **обкръжаващата микросреда – приятели, съученици, състуденти, колеги;**
- **промените в ценностната система;**
- **растящото доходово и имотно неравенство;**
- **ефектите и аномалиите на урбанизацията – най-вече анонимността и алиенацията;**
- **комуниитаризацията на обществото (ако използваме термина на Жак Атали¹⁶)**
- **ерозията на социалния капитал;**
- **високата цена на инвестициите в човешки капитал.**

Що се отнася до надзора върху проституцията в началото на XX век той е разгърнат на много широк фронт. Ангажирани са авторитетни институции на централно ниво - Дирекция на полицията, Висш медицински съвет, местна администрация (хигиенни съвети), органи за местно самоуправление, както и част от обществеността. Конкретно с надзорни задачи са оторизирани полицейски пристави, санитарни пристави, специални „надзорници по проституцията”, лекари, различни полицейски чинове и др.

Паралелно с това се води и нещо като „пропагандна кампания” в полза на добродетелния начин на живот, като се „разясняват на обществеността” вредите от проституцията.

С времето борбата с явлението „проституция” все повече се приема за „кауза пердута” и това постепенно стеснява институционалния обхват на надзора, свеждайки го главно до полицейски.

И институциите и обществото предпочитат постепенно да загърбят проблема, вместо да търсят решението му. Истината е, че причините, генериращи проституцията са комплексни и сложни. Явлението не може да се обясни само с разпада на патриархалните семейства и упадък на патриархалните нрави. Към този разпад и упадък в новата история на България се наслагват хронологически маса взаимнообулавящи се процеси – урбанизация, загуба на икономическа независимост на голяма част от българските селяни, алиенация, разкъсване на традиционните родови връзки, социалното разслоение, политизацията на обществения живот, относителното обедняване на хората на наемния труд и на много от представителите на градския занаятчийски еснаф, самото отмиране на много от занаятите в резултат на индустриализацията и отварянето на пазарите за вносни стоки и мн.др. Всички тези явления преобръщат съдбите на много хора и образно казано ги „изкарват от релси”.

Такива процеси протичат и в много други райони на света заедно със съпътстващите ги крушения на ценности, нрави и традиции. Повечето западноевропейски общества преминават през такива периоди на сътресения, революции, реставрации и към XX век вече са исторически „обръгнали” и са успели да формират нови ценностни системи. Най-клишираната подобна система е може би „американската мечта” – мечтата за просперитет и благоденствие, постижима от всяко домакинство, посветило се на съвестен, скруполюзен и облагородяващ природата труд.

За относително младото българско общество крушението на идеалите и липсата на нови такива се оказва пагубно, както в политически, така и в морален план. Мащабите на България са твърде скромни за да родят „българска мечта”. Исторически тя бе подменена с „европейската мечта” на новите поколения българи. Ще се окаже ли тя достижима за повечето млади българи? Едва ли? Само времето ще покаже дали подменената ни мечта ще може да се пребори с подменения ни морал.

References:

1. Atali, ZH., 2001: Rechnik na XXI vek, Sofia: LiK, s. 123.

¹⁶ Атали, Ж. „Речник на XXI век”, София: ЛиК, 2001 г., с. 126.

2. V-k "Shumenski vesti", br. 41, 9 June 1926, s. 2.
3. Goranov, E., 2009: Sutenyor zalya s kiselina prostitutka. v. "Standart", 28 January 2009, s. 6.
4. Durzhaven arhiv – Shumen, fond 96, op. 2, a.e. 35, s. 104, 105, 201.
5. Durzhaven arhiv – Shumen, fond 34 K, opis 1, arhivna edinitsa 18, s. 115, 116.
6. Izlozhenie na sustoyanieto na Rusenski okrug prez 1901-1902, otpechatano v Ruse, pechatnitsa na M.H.Kostov, 1902, s. 117, 122.
7. Izlozhenie na rusenskiya okrazhen upravitel M. Yurukov – Sustoyanie na Rusenski okrug – 1906-1907, Otpechatano v Ruse, pechatnitsa na St.Iv.Roglevu, 1902, s. 60.
8. Poppetrov, N., 1992: Turgoviyata s devitsi s tsel razvrat. Sp. Öbshtestvo I parvo", № 9, s. 23-25, s. 24.
9. Stankova, M., 2003: Iz potaynostite na prestupleniyata, sp. "Suvremennik", br. 3, 2003, s. 451.